

ROTTERDAMS
PHILHARMONISCH
ORKEST

Concerttoelichting

Die Schöpfung

vr 16 december 2022 · 20.15 uur
zo 18 december 2022 · 14.15 uur

PROGRAMMA

dirigent **Jan Willem de Vriend**
sopraan **Lucy Crowe**
tenor **Mauro Peter**
bas **Christopher Purves**
koor **Laurens Collegium**

Joseph Haydn 1732-1809

Die Schöpfung, Hob.XXI:2
(1796-98)

Oratorium in drie delen voor solisten, koor en orkest, op een tekst van Gottfried van Swieten naar John Milton

Er is een pauze in het tweede deel, na het koor 'Der Herr ist groß in seiner Macht'

Einde concert circa 22.30 uur

Vorige uitvoering door ons

orkest:

Nov 2011, dirigent *Masaaki Suzuki*

Een uur voor aanvang van het concert geeft Marien van Staalen een inleiding op het programma, toegang € 5. Kaartjes zijn aan de zaal te verkrijgen tegen pinbetaling. Voor Vrienden is de inleiding gratis.

Cover: Foto Joel Filipe

Illustraties:

De vijfde scheppingsdag (pagina 3) en De tweede scheppingsdag (pagina 4). Houtsnedes van Maurits Cornelis Escher (1926).

Loflied op de schepping

Met het oratorium *Die Schöpfung* leverde Haydn op zijn oude dag een optimistisch meesterwerk af waarin geloof, verwondering over het natuurschoon en muzikale verbeeldingskracht hand in hand gaan.

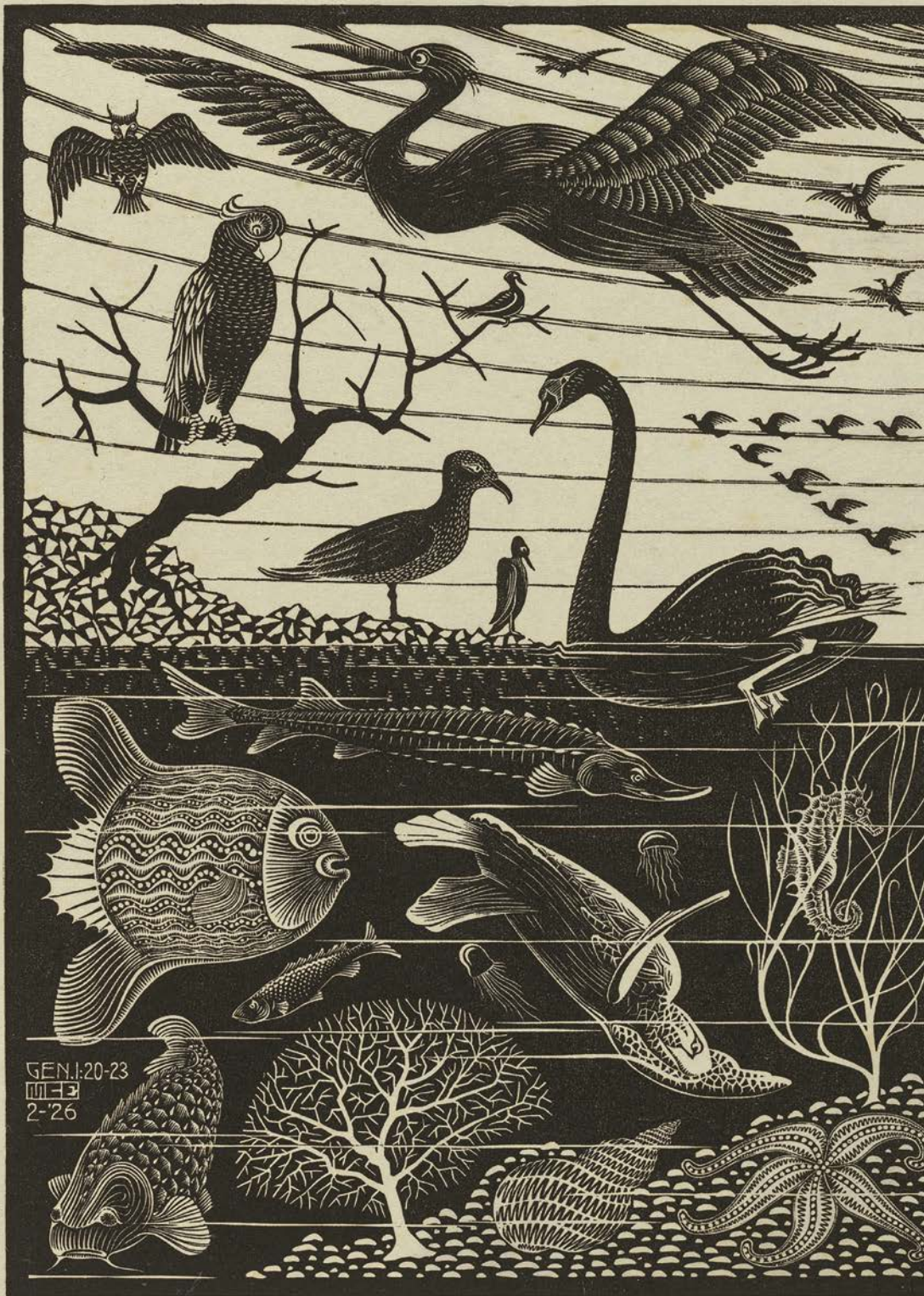
Strikt genomen is *Die Schöpfung* een rooms-katholieke compositie met een deftig onderwerp, het Bijbelse scheppingsverhaal. In de eerste twee delen leggen drie aartsengelen in detail uit hoe God in zes dagen de wereld schiep. In het derde en laatste deel komen Adam en Eva aan het woord om hun Schepper uitbundig te bedanken en hun goede voornemens uit te spreken. Dat het werk zijn religieuze kader ontstijgt, is te danken aan de combinatie van Haydns kinderlijke enthousiasme en rijpe muzikale genie. De 66-jarige componist toont zoveel betrokkenheid bij zijn onderwerp dat *Die Schöpfung* al snel tot een universele lofzang uitgroeit. Al vanaf de eerste uitvoering in 1798 raken de meeste luisteraars ongeacht hun religieuze overtuiging in de ban van de aria's, recitatieven en jubelkoren die elkaar ruim anderhalf uur lang afwisselen. Ondanks het Duitstalige libretto is *Die Schöpfung* gemodelleerd naar de oratoria in de Engelse taal van Händel. Haydn maakte kennis met de muziek van zijn grote voorganger tijdens twee maandenlange verblijven in Engeland na zijn pensionering als

hofmusicus. Hoewel Händel ruim dertig jaar eerder was overleden, bleven oratoria als *Messiah* en *Israel in Egypt* onverminderd populair bij de muziekminnende Engelsen. Het was de gewoonte zulke oratoria met enorme orkesten en koren uit te voeren. Haydn woonde zo'n grootschalige uitvoering van *Messiah* bij in Westminster Abbey tijdens het Händel Festival van 1791.

Spannend en gelukkig

Kennelijk had Haydn bij zijn Engelse kennissen de wens geuit zelf ooit zo'n oratorium te componeren. Vlak voordat hij in 1795 definitief naar Wenen terugkeerde, kreeg hij een libretto over het scheppingsverhaal in handen gedrukt. De anonieme schrijver had delen van Miltons epische gedicht *Paradise Lost* bewerkt en vervlochten met het narratief uit het Bijbelboek Genesis. Volgens de overlevering was dit libretto ooit voorgelegd aan Händel, die er echter niets mee had gedaan. Haydn ging er wel mee aan de slag, nadat hij door zijn Weense vriend baron Van Swieten een Duitstalige versie had laten vervaardigen. Haydn, in die jaren de beroemdste componist ter wereld, besefte

GEN. I: 20-23
III
2-'26

Overrompeld door de kracht van zijn eigen muziek en door de felicitaties van alle aanwezigen verliet Haydn de zaal.

heel goed dat de verwachtingen hoog gespannen waren en dat dit oratorium zijn magnum opus moest worden. Hij nam dan ook alle tijd om zijn visie op dit ambitieuze onderwerp te laten rijpen. Zo'n anderhalf jaar, van eind 1796 tot begin 1798, werkte hij bijna ononderbroken aan Die Schöpfung. Het moet voor hem een spannende maar gelukkige tijd geweest zijn. Aan zijn biografie Griesinger vertrouwde hij toe dat hij nooit zo vroom was geweest als in die periode: 'Ik viel dagelijks op mijn knieën en vroeg God om kracht.'

Na de eerste bejubelde uitvoeringen in Wenen onder

leiding van de componist begon het oratorium aan een triomftocht door heel Europa. De eerste uitvoering in Frankrijk op 24 december 1800 had zelfs de loop van de geschiedenis kunnen veranderen. Op weg naar het concert overleefde Napoleon Bonaparte ternauwernood een aanslag op zijn persoon. Beroemd is ook de uitvoering van 27 maart 1808 waarmee de Weense elite een eerbetoon aan Haydn bracht naar aanleiding van diens 76e verjaardag. De bejaarde componist werd op een stoel de aula van de universiteit binnengedragen. Overrompeld door de kracht van zijn eigen

muziek en door de felicitaties van alle aanwezigen verliet hij de zaal na het eerste deel, nadat zijn voormalige leerling Beethoven zijn handen had gekust. Dit was zijn laatste publieke verschijning.

Harmonie en vertrouwen

De structuur van Die Schöpfung is overzichtelijk. Met een gewaagde orkestrale inleiding vol onopgeloste harmonieën beeldt Haydn de chaos muzikaal uit. Er volgen zes 'hoofdstukken' die per dag de aard van Gods inspanningen documenteren. De vijfde en zesde dag nemen wat meer tijd in beslag (samen vormen ze het tweede deel van het

oratorium), omdat hier de dieren en de mens geschapen worden. Elke dag eindigt met een lofzang door het vierstemmige koor. In het licht moraliserende derde deel staan twee uitgebreide duetten van Adam en Eva centraal. Plaats van handeling is de Tuin van Eden, lang voor de erfzonde, waar aartsengel Uriël in zijn laatste recitatief het stralende paar voor waarschuwt. Het kwaad heeft hoe dan ook weinig te zoeken in Die Schöpfung. Alleen aan het eind van de eerste dag komt de val van de helse geesten 'zur ewigen Nacht' even ter sprake. Voor de rest overheersen blijdschap, harmonie en vertrouwen in de toekomst, conform de geest van de Verlichting waar dit oratorium een laat maar typisch voorbeeld van is.

Bij een mindere componist had dit gebrek aan conflicten en dramatiek nadelige gevolgen kunnen hebben, maar Haydn weet de spanning vast te houden dankzij een rijkgeschakeerde muzikale taal. Enkele hoogtepunten zijn het magische moment waarop het licht op de eerste dag verschijnt, het uitbundige slotkoor aan het einde van de vierde dag, en het ontroerende recitatief waarmee Rafael op de vijfde dag de walvissen oproept zich te vermenigvuldigen.

Zeer onderhoudend zijn ook de talrijke voorbeelden van klanknabootsing waarmee Haydn extra kracht verleent aan zijn natuurbeschrijvingen. Onder meer sneeuw, zeegolven, zonsopgang en een lange reeks dieren, van tijger tot tortelduifje, passeren de revue. Met dergelijke voorbeelden van toonschildering knipoogt Haydn naar de traditie. In het romantische tijdperk vonden velen deze techniek ouderwets, maar de huidige muziekliefhebber smult ervan.

Michel Khalifa

Foto: Friso Keurjs

Jan Willem de Vriend - dirigent

Huidige positie: eerste gastdirigent Stuttgarter Philharmoniker; eerste gastdirigent Orquestra Simfónica de Barcelona; vaste gastdirigent Orchestre National de Lille; artist in residence Stavanger Symphony Orchestra

Eerder: vaste dirigent Residentie Orkest Den Haag; chef-dirigent Orkest van het Oosten (2006-2018); vaste gastdirigent Brabants Orkest (2008-2013)

Studie: viool, conservatoria Amsterdam en Den Haag

Doorbraak: 1982, als oprichter en artistiek leider Combattimento Consort Amsterdam

Daarna: gastdirecties Koninklijk Concertgebouworkest, Mozarteum Orchester Salzburg, Tonhalle Orchester Zürich, Konzerthausorchester Berlin, Radio-Sinfonieorchester Stuttgart, NDR Sinfonieorchester Hannover

Opera: zeventiende- en achttiende-eeuwse opera's met Combattimento Consort; Festival van Sankt Moritz Basel (Don Giovanni en La Gazetta van Rossini)

Debut Rotterdams Philharmonisch: 2014

Lucy Crowe - sopraan

Geboren: Staffordshire, Engeland

Studie: Royal Academy of Music, Londen

Prijzen: Royal Overseas Gold Medal (2002), Kathleen Ferrier Award (2005, tweede prijs)

Doorbraak: 2009, debuteert Royal Opera House Covent Garden

Daarna: opera bij Glyndebourne Festival, Deutsche Oper Berlin, Bayerische Staatsoper, Metropolitan Opera New York, De Nationale Opera, solo's bij Berliner Philharmoniker, Wiener Philharmoniker, Monteverdi Orchestra, Scottish Chamber Orchestra, London Symphony Orchestra met dirigenten als Sir John Eliot Gardiner, Daniel Harding, Andris Nelsons, Yannick Nézet-Séguin en Sir Simon Rattle

Recitals: Concertgebouw Amsterdam, Carnegie Hall, festivals van Aldeburgh, Edinburgh, en Salzburg, Mostly Mozart, BBC Proms

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2022

Foto: Victoria Cadisch

Mauro Peter - tenor

Geboren: Luzern, Zwitserland

Studie: Hochschule für Musik und Theater München bij Fenna Kügel-Seifried, Theaterakademie August Everding

Prijzen: Internationaal Robert Schumann Concours in Zwickau (2012): eerste prijs en publieksprijs

Doorbraak: 2012: debuten Prinzregententheater München, Schubertiade Schwarzenberg en Salzburg Festival

Daarna: rollen bij Opernhaus Zürich, Theater an der Wien, Opéra National de Paris, Bayerische Staatsoper, Royal Opera House Covent Garden, Teatro alla Scala Milaan, Semperoper Dresden, Opéra de Lyon

Als concertzanger: Boston Symphony Orchestra, Koninklijk Concertgebouworkest, Münchner Philharmoniker, Accademia Nazionale di Santa Cecilia, Wiener Symphoniker met dirigenten als Andris Nelsons, Sir John Eliot Gardiner, Trevor Pinnock, Fabio Luisi, Iván Fischer, Nikolaus Harnoncourt

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2022

Foto: Christian Felber

Christopher Purves - Bas

Geboren: Cambridge, Engeland

Studie: King's College, Cambridge

Eerste roem: rock group Harvey and the Wallbangers

Klassieke doorbraak: op het operapodium met een rol in Donizetti's Don Pasquale

Daarna: Royal Opera House Covent Garden, Glyndebourne Festival Opera, Scottish Opera, Opéra Comique de Paris, Teatro alla Scala, De Nationale Opera, Bayerische Staatsoper; Chicago Lyric Opera

Als concertzanger: New York Philharmonic Orchestra, San Francisco Symphony Orchestra, London Symphony Orchestra, Royal Philharmonic Orchestra, Gewandhausorchester Leipzig, Koninklijk Concertgebouworkest, Le Concert d'Astrée, Academy of Ancient Music met dirigenten als Richard Egarr, Alan Gilbert, Emmanuelle Haïm, Sir Simon Rattle, Esa-Pekka Salonen, Masaaki Suzuki

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2007

Foto: Chris Glog

Foto: Wiecher Mandemaker

Laurens Collegium - koor

Opgericht: 2002 door Barend Schuurman

Huidige dirigent: Wiecher Mandemaker

Koorleden: jonge professionele zangers

Repertoire: alle stijlperiodes in kamerkoorbezetting

Identiteit: als onderdeel van Laurens Vocaal markeert het Laurens Collegium belangrijke gebeurtenissen in stad en land, zoals herdenkingen en feestdagen, en programmeert het rond actuele thema's

Samenwerkingen: Rotterdams Philharmonisch Orkest, Koninklijk Concertgebouworkest, Orkest van de Achttiende Eeuw, Residentie Orkest met dirigenten als Frans Brüggen, Stéphane Denève, Yannick Nézet-Séguin, Lahav Shani en Jaap van Zweden, projecten met Natuurmonumenten en Ntjam Rosie

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2011

Agenda

do 22 december 2022 • 20.15 uur
vr 23 december 2022 • 20.15 uur
dirigent **Yannick Nézet-Séguin**
koor **Kinderen uit het Nationaal Kinderkoor en Nationaal Jongenskoor**
Tsjaikovski De notenkraaker

do 29 december 2022 • 13.15
en 15.00 uur
vr 30 december 2022 • 13.15
en 15.00 uur
De notenkraaker (4+)
dirigent **Bertie Baigent**
kinderkoor **Academy of Vocal Arts**
acteurs **Eric Jan Lens, Christiaan Koetsier, Sanne Franssen**
regie **Fons Merkies**
Tsjaikovski De notenkraaker (delen)

zo 8 januari 2023 • 10.30 uur
Music for Breakfast 2
Met **Ron Tjihuis** (althobo), **Carla Schrijner** (cello) en collega's uit het orkest
kamermuziek van **Honegger, M. Haydn, Onslow, Broemel en Vaughan Williams**

do 12 januari 2023 • 20.15 uur
vr 13 januari 2023 • 20.15 uur
zo 15 januari 2023 • 14.15 uur
dirigent **Lahav Shani**
piano **Daniil Trifonov**
Beethoven Eerste pianoconcert
Strauss Ein Heldenleben

zo 12 februari 2023 • 10.30 uur
Music for Breakfast 3
Met **Charlotte Sprenkels** (harp), **Veronika Lénártová** (altviool) en collega's uit het orkest
kamermuziek van **Mozart, Takemitsu, Ibert** en **Debussy**

vr 24 februari 2023 • 20.15 uur
zo 26 februari 2023 • 14.15 uur
dirigent **Lahav Shani**
mezzosopraan (Judith) **Claudia Mahnke**
bariton (Blauwbaard) **Johannes Martin Kränzle**
Ligeti Atmosphères
Bartók Hertog Blauwbaards burcht

Orkestleden

Chef-dirigent

Lahav Shani

Eredirigent

Yannick Nézet-Séguin

Assistent-dirigent

Bertie Baigent

Eerste viool

Igor Gruppman, concertmeester
Marieke Blankestijn, concertmeester
Quirine Scheffers
Hed Yaron Meyerson
Saskia Otto
Arno Bons
Mireille van der Wart
Cor van der Linden
Rachel Browne
Maria Dingjan
Marie-José Schrijner
Noëmi Bodden
Petra Visser
Sophia Torrenga
Hadewijch Hofland
Annerien Stuker
Alexandra van Beveren
Koen Stapert

Tweede viool

Charlotte Potgieter
Cecilia Ziano
Frank de Groot
Laurens van Vliet
Tomoko Hara
Elina Staphorsius
Jun Yi Dou
Bob Bruyn
Letizia Sciarone
Eefje Habraken
Maija Reinikainen
Wim Ruitenbeek
Babette van den Berg
Melanie Broers

Altviool

Anne Huser
Roman Spitzer
Galalah Samson
Kerstin Bonk
Lex Prummel
Janine Baller
Francis Saunders
Veronika Lénártová
Rosalinde Kluck
León van den Berg
Olfje van der Klein

Cello

Emanuele Silvestri
Joanna Pachucka
Daniel Petrovitsch
Mario Rio
Gé van Leeuwen
Eelco Beinema
Carla Schrijner
Pepijn Meeuws
Yi-Ting Fang

Contrabas

Matthew Midgley
Ying Lai Green
Jonathan Focquaert
Robert Franenberg
Harke Wiersma
Arjen Leendertz
Ricardo Neto

Fluit

Juliette Hurel
Joséphine Olech
Désirée Woudenberg

Fluit/piccolo

Beatriz Da Baião

Hobo

Remco de Vries
Karel Schoofs
Anja van der Maten

Hobo/althobo

Ron Tjihuis

Klarinet

Julien Hervé
Bruno Bonansea

Klarinet/ basklarinet

Romke-Jan Wijmenga

Fagot

Pieter Nuytten
Lola Descours
Marianne Prommel

Fagot/ contrafagot

Hans Wisse

Hoorn

David Fernández
Alonso
Wendy Leliveld
Richard Speetjens
Laurens Otto
Pierre Buizer

Trompet

Alex Elia
Simon Wierenga
Jos Verspagen

Trombone

Pierre Volders
Alexander Verbeek
Remko de Jager

Bastrombone

Rommert Groenhof

Tuba

Hendrik-Jan Renes

Pauken

Danny van de Wal

Slagwerk

Ronald Ent
Martijn Boom
Adriaan Feyaerts

Harp

Charlotte Sprenkels